

Željka Šporer:

SOCIOLOGIJA PROFESIJA

Sociološko društvo Hrvatske, Zagreb, 1990.
145 + 22

Jedno od osnovnih načela koje je postalo kamen temeljac za restauriranje jugoslavenske privrede i društvenog života uopće i koje je zbog toga jedno od osnovnih programskih uporišta postsocijalističkih vlasti je načelo profesionalizma. Naime, nakon razdoblja četrdesetgodišnjeg egalitarizma koji negira svaki oblik profesionalizma, gdje se posjedovanje profesionalnog znanja shvaća kao privilegija pojedinca koja je nespojiva s ideologijom sistema kojom se promovira imperativ za postizanje potpune materijalne i društvene jednakosti, čini se ispravno reći da je profesionalizam ideja čije vrijeme tek dolazi. Budući da je znanost oblik ljudske djelatnosti, koja je neodvojiva od društvene realnosti u kojoj čovjek živi, tj. da je u dobroj mjeri slika relacije odnosa čovjeka i njegove stvarnosti, normalno je da se ni sociologija profesija u Jugoslaviji nije mogla izraziti je razviti kao samostalna znanstvena disciplina. Stoga »Sociologija profesija« od Željke Šporer dolazi u pravo vrijeme, u trenutku u kojem je pojam profesije svakako »in«.

Knjiga se sastoji od sedam poglavlja (1. Razvoj sociološke misli o profesijama, 2. Strukturalna analiza profesije, 3. Procesna analiza profesija, 4. Profesije i društvena stanja, 5. Profesije i društvena moć, 6. Determinante prestiža profesije, 7. Intelegencija, intelektualci i profesionalci) kojima se na iscrpan i sustavan način obuhvaća gotovo sve što je relevantno za sociološko sagledavanje fenomena profesije i profesionalizma. Uvodeći nas u problematiku autorica na početku navodi dva tipa analize pomoću kojih pristupa problematici profesija. To su strukturalna i procesna analiza. Strukturalnom analizom opisuje osnovna obilježja profesije. Pritom se prvi korak sastoji u traženju osnovnih elemenata profesija kao socijalne grupe u društvu, tj. u traženju onih specifično-

sti koje profesije razlikuju od ostalih zanimanja u društvu. Sam termin profesija definira kao zanimanje koje ima monopol nad nekim kompleksnim dijelom znanja i praktičnih vještina za koje je potrebno dugotrajno školovanje, tzv. visoko obrazovanje, te tako postoje jasno prepoznatljivo u društvu. Ono što je posebno bitno je činjenica da primjena tog znanja i vještina mora biti nužna za funkcioniranje suvremenog društva. Elementi koji konstituiraju ovako definiranu profesiju mogu se klasificirati u pet dimenzija, te se na taj način dobiva svojevrsni ideal-tip profesije. Ti elementi su: 1. stupanj razvijenosti osnovnih teorija i tehnika koje čine sistematski zaokruženu cjelinu i osnova su za profesionalno djelovanje, 2. stupanj monopola za stručnu ekspertizu, 3. stupanj prepoznatljivosti profesije od javnosti, 4. stupanj organiziranosti profesija, 5. stupanj razvijenosti profesionalne etike. Pod stupnjem razvijenosti teorijskog znanja misli se na sklop teorijskog znanja na kojem se temelji profesija, a što je jedan od osnovnih uvjeta za razvoj profesije. Druga bitna karakteristika je monopol nad obavljanjem određene djelatnosti. Kroz takav monopol profesija ustvari jamči poštivanje osnovnih principa struke, ali ujedno i osigurava da obavljanje prakse bude dozvoljeno samo za to od profesije socijaliziranom krugu ljudi. Stoga je jedna od bitnih egzistencijalnih potreba profesije branjenje tog monopola na obavljanje određene djelatnosti. To se postiže rastom količine znanja koje je relevantno za određenu profesiju, te profesionalizacijom jezika kojim se služe članovi profesije. Pod stupnjem vanjske prepoznatljivosti profesije misli se na kolektivnu predodžbu koju članovi šire društvene zajednice imaju o nekoj profesiji, a koja se stvara na temelju slike o poslu kojeg profesija obavlja, tipu ekspertize koju pruža, ponašanja prema korisnicima usluga, te organizaciji kroz koju profesionalci najčešće pružaju usluge. Zadnja dva elementa koja čine profesiju su stupanj organizacije i profesionalna etika. Nju autorica definira kao skup normi, vrijednosti i ciljeva kojim bi se trebali rukovoditi pripadnici neke profesije u primjeni svog profesionalnog znanja. Navedenih pet elemenata uz pomoć

kojih se objašnjava struktura profesije mogu biti u različitom stupnju razvijeni što omogućuje stvaranje jednog klasifikatornog okvira za razlikovanje stupnja razvijivosti profesija, te razlikovanje profesija od polu-profesija i zanimanja.

Ovako uspješno definiran teorijski model omogućuje također i komparativnu analizu stupnja konstruiranosti i institucionaliziranosti profesija i na taj način pruža razne istraživačke mogućnosti u ovom području kao što je npr. proučavanje tzv. graničnih slučajeva, profesija koje imaju istu sferu djelatnosti i slične kompetencije. U tom kontekstu bio bi osobito zanimljiv pokušaj analize odnosa sociologije spram njoj sličnih profesijama. Osim elemenata profesije, strukturalnom analizom Željka Šporer utvrđuje i karakteristike profesionalnog djelovanja. To su autonomija, autoritet i alturizam, karakteristike koje su bez obzira na specifičnosti, zajedničke osnove prisutne u djelovanju svih profesionalaca.

U drugom poglavlju autorica na temelju procesne analize definira sve procese koji su karakteristični pri formiranju profesija. Formiranje profesionalaca ukazuje na procese selekcije kroz koje prolaze individue dok se ne oforme kao nosioci profesija. To su procesi regrutacije za profesiju, procesi profesionalne socijalizacije, te procesi resocijalizacije u organizacijama. Pod regrutacijom podrazumijevaju se mehanizmi koji djeluju na selekcioniranje pojedinaca prema profesijama. Socijalizacija za profesiju predstavlja proces usvajanja profesionalnih normi, profesionalnih vrijednosti i etičkog koda, dok resocijalizacija znači prilagodavanje profesionalaca na organizacije unutar kojih djeluju. Naravno su zanimljivi oni dijelovi knjige koji govore o profesijama u različitim tipovima društvenih sustava, te o odnosu profesija i društvene moći. U tom kontekstu data je izuzetna pozornost onim društvima koja su prošla kroz tzv. »socijalističke revolucije« budući da je za njih svojstvena brza promjena profesionalne strukture. Uzrok tome, kako navodi autorica, leži u tome što je nakon etabiliranja socijalističkog poretka osnovni obrazac razvoja postala industrijalizacija. Ona zahtijeva značajno različitu profesionalnu strukturu od one koja je

obilježila predrevolucionarno razdoblje. Inženjer tako postaje simbol novog poretka jer je on glavni akter industrijalizacije, ali i zbog toga jer je on ideološki gledano, najviše obrazovani, ali i dalje neposredni radnik — pripadnik radničke klase, klase u čije ime se i provodi revolucionarni preobražaj. Što se tiče odnosa profesija i društvene moći, služeći se statističko-komparativnom metodom autorica analizira strukturu političkih elita u tri različita društvena sustava: američkom, sovjetskom i jugoslavenskom (za vrijeme samoupravnog socijalizma). Zaključak ove analize potvrđuje hipotezu da karakter društvenog sustava traži i favorizira točno određene profesije. Npr. sovjetski inženjere, američki pravnike i jugoslavenski ekonomiste.

Generalno gledajući, vrijednost ovog djela je dvojaka. Kao prvo samo pojavljivanje knjige kojom se otvara novo teorijsko područje u našoj sociologiji zaslužuje pozitivno vrednovanje, a kao drugo sama koncepcija djela zaslužuje punu pažnju budući da ovako koncipirana knjiga predstavlja mnogo više od pukog iznošenja rezultata iz proučavanog područja. Naime, možemo slobodno reći da »**Sociologija profesija**« ima sva obilježja jednog teorijskog modela kojim se iznose osnovni pojmovi i fenomeni relevantni za ovu disciplinu, te mogući metodološki pristup tim pojmovima i fenomenima. Stoga ova knjiga predstavlja neku vrstu paradigmatškog okvira kojim se zaokružuje, ili otvara, sociologija profesija kao zasebna znanstvena disciplina.

Ivan Burić

Ivan Cifrić

OGLEDI IZ SOCIOLOGIJE OBRAZOVANJA

Školske novine, Zagreb, 1990, 197 str.

U današnje doba, kada razvoj tehnike doseže takve razmjere da može ugroziti opstanak